

מנחות צט ADDENDUM

משה שווערד

א. עיין מראה מקומות לדף צח: לגבי הוספות הדוחחנות ומנורות

- איזהו מקומן מסכת מנחות דף צט עמוד א
עשרה שולחנות עשה שלמה ולא היו מסדרין אלא על של משה - ז"ל חי' הגר"ח עהש"ס (סי' שמ"ז) -
"הביאור בזה דנהי דזה היה הכל בכתב לעשות עוד שולחנות, ומסתמא היה כתבנית זה של משה, אבל
דין שולחן ללחם הפנים לא היה אלא אחד, ומשום דבדין שולחן הנאמר במצוה דיעשו לי מקדש לא
נאמר אלא שולחן אחד".

ב. תורה שלמה חלק ו' [מילואים לפרשת תרומה, ע' כא FF]

ומגמ' פסחים קט: אין ראי' מכיון שי"ל שהיו מחוברין באופן שאפשר לפרקם. וראי' ברורה שהיו מחוברין באופן שאפשר לפרקם שהרי אמרו במנחות פי"א מ"ז: אלו מושכין ואלו מניחין וטפחו של זה כנגד טפחו של זה, הרי היה הסניף מפסיק ביניהם לבין החלות, ובעכצ"ל שהיו הסניפין מחוברין בצירים להשלחן באופן כזה שהיה אפשר להפרידם ולהטותן הצדה כדי שיהא אפשר לקיים אלו מושכין ואלו מניחין.

ובדרך זו נראה לבאר מה דאיתא במשנה מנחות פי"א דף צו, לא סידור קנים ולא נטילתם דוחה את השבת. וצריך ביאור לפ"מ שנתבאר לעיל שהלחם היה מונח על הקנים שהיו קבועים בהסניפין, א"כ הרי היה אפשר להם להוציא הלחם מעל הקנים כמו על אצטבאות ולמה בכלל היה צורך להוציא הקנים מע"ש. ונראה דהלכה זו תלויה בהלכה המבוארת במשנה שם צט: ארבעה כהנים נכנסין שנים בידם שני סדרים כו' שנים ליטול שני סדרים כו' המכניסים עומדים בצפון ופניהם לדרום והמוציאין עומדין בדרום ופניהם לצפון, אלו מושכין ואלו מניחין וטפחו של זה כנגד טפחו של זה, שנאמר לפני תמיד. ומבואר שלמדו מקרא תמיד ממש שלא יהא השלחן ריקן בלא לחם אפילו רגע, וכן מבואר בזהר ח"ב, מובא בפנים אות קפו "אפילו רגעא חדא". ומטעם זה לא הוציאו את הלחם מצד המזרח של השלחן משום שאז א"א לקיים מצות "תמיד" ולהיות אלו מושכין ואלו מניחין שזה אפשר רק לצפונה ולדרומו ולא במזרח ומערב. והנה מצד צפון ודרום א"א להוציאם שהרי הסניפין שעליהם מונחים הקנים היו מעכבין וכדי להוציאם מוכרחים הי' בתחלה להסיר הקנים מהסניפים ואח"כ להסיר את הסניפים כמו שנתבאר לעיל שהיה להם צירים שאפשר הי' לשימם הצדה ולהוציא את החלות ואז הי' איסור טלטול על הקנים. ורש"י במנחות צו. ד"ה אמאי כתב: דאע"ג דאין שבות במקדש האי טלטול לאו משום שבות הוא אלא דמיחוי כבונה וסותר. והתוס' שם הקשו עליו דבשבת קכג: מוכח דהאיסור הוא רק משום טלטול.

הסניפין בצורת סולם כלומר שהקנים נסמכין על השליבות והחלות מונחות על הקנים ובאופן כזה הרי אפשר היה להוציא החלות מהחלל הפתוח שהיה בין שלב לשלב ולא היה צורך לפרק כלל את הקנים מהסניפין מע"ש. ואין לומר שזה לא מועיל מפני שהדין הוא לפני תמיד ממש אפילו רגע אחד לא היה ריקן, והיינו שתמיד יהיו עליו י"ב חלות וזה משכחת רק באופן שפרקו הקנים מהסניפין והיו החלות מונחות א' על תברתה זה מושך הכל בבת אחת וזה מכניס, אבל אם היו מונחות החלות על הקנים הרי מוכרחים להוציא אותן אחד אחר השני נמצא שיש זמן שאין כאן י"ב חלות על השלחן ועוברים על לפני תמיד, זה אינו, שהרי מתקיים שפיר לפני תמיד אפילו בהחלות הישנות כמו שנתבאר לעיל. והיה אפשר להוציא חלה חלה מהישנות ומיד להניח חלה חדשה כמו אלו נוטלין ואלו מניחין.

ובעכצ"ל כמו שנתבאר לעיל שעיקר המטרה של הסניפין היתה לחזק את הלחם באמצעותו משני צדדיו ושימש עוד צורך שהקנים נסמכו על הפיצולים שיצאו מהסניפין ולי"א רק הקנים העליונים, ואם היה נעשה בצורת סולם ובין שלב ושלב פתוח א"כ זה היה משמש רק לסמוך עליהם הקנים אבל עיקר המטרה לחזק את הלחם היה חסר.

ויש לתרץ שיטת רש"י שבגמ' אמרו סתם, משום דאיסור טלטול שייך אפילו לר' יוסי דס"ל שלא היו סניפין והקנים מונחים על הלחם גופו, אבל לרבנן שס"ל שהיו סניפין א"כ הרי ה' מוכרחין לפרק הקנים מהסניפין ומיחזי שפיר כבונה וסותר.

וע"פ הנ"ל נראה שיש מקום לומר **טעם חדש** שר' יוסי במשנה שם החולק על לר' יוסי במשנה ת"ק ואומר אפילו אלו נוטלין ואלו מניחין אף היא היתה תמיד משום שר' יוסי לשיטתו לעיל דף צו: שלא היו סניפין אלא מסגרתו של שלחן מעמדת הלחם ולת"ק לא היה המסגרת לשלחן למעלה רק למטה והיה אפשר לקיים בשבת אלו מושכין כל המערכת בבת אחת ואלו מניחין, ובה מתקיים תמיד ממש שהרי א"א לעשות יותר תכוף, אבל לר' יוסי הרי מוכרח ה' הכהן מתחלה להגביה כל המערכת מהשלחן משום שהיתה מסגרת מעכבת את המשיכה, ואח"כ הניח הכהן השני את המערכת החדשה ומוכרח ה' להיות איזה זמן קצר השלחן ריקן בלי לחם א"כ ע"כ שאין הכרח שתמיד כפשוטו ממש בלי הפסק רגע ואפילו שחרית וערבית ג"כ הוי בכלל תמיד.

וע"פ"מ שנתבאר לעיל, שהסניפין נעשו לסכך ולחזק את החלות משני צדדי השלחן יש לתרץ למה לא עשו

ג. חידושי בתרא

תתתרפה) צט: מתני' — חל להיות בערב שבת שער של יום הכפורים נאכל לערב והבבליים אוכלין אותו כשהוא חי מפני שדעתן יפה. יש דמקשיים מה עשו קודם הבבליים, הא לכאורה ליכא עצה אחרת, ומהמשנה משמע דהוי דבר אחר דתמיד אכלו בערב, וכשחל בע"ש הבבליים אוכלין כשהוא חי, ע"י רש"י, ואולי לא אכלו משום דאינם יכולים, [וע"ע תפ"י בבוטו מה שהאריך בזה, ובתוי"ט ורש"ש, ובה"ל ח"ג סנ"א ס"ד לגבי אכילת קדשים חי, וע"י ירושלמי עירובין יט.].

ולכאורה י"ל דקודם הבבליים (האלכסנדריים) לא היה כהנים קבועים לאכילה זו, אלא שבכל שנה מצאו אחר שהתרוםם לאכילה קשה זו, אבל ברבות הימים נקבעו הבבליים לאכילה זו ולא היה צורך לחפש כל פעם מחדש.

ד. דף על הדף מסכת מנחות דף צט עמוד ב

בגמ': אמר ר"ל, פעמים שביטולה של תורה זהו יסודה וכו'.

בספר צפנת פענח (פ"ט ע"א) מביא בשם הבעש"ט ז"ע עה"פ: "החיות רצוא ושוב. הנשמה מתלהבת תמיד, לעלות מעלה מעלה עד אין סוף. ויש לחשוש פן תתבטל חס ושלום לאורו יתברך, ואז גם להגוף אין ערך כלל. לכן 'ביטולה של תורה' - מה שהאדם עוסק בצרכי גופו, אכילה ושתייה משא ומתן וכדומה, באותו הזמן הנשמה נחה מהתלהבותה, ומוסיפה כוח לקיומה וחיווקה - זהו 'יסודה' עכ"ד"ק.

הנה בט"ז (יו"ד סי' רנ"א ס"ק ו') כותב: "יותר יש זכות למי שזוכה לעסוק בתורה ולא בא לידי הצלת נפשות, ממי שבא לידי הצלת נפשות ועל ידי כך צריך לבטל תלמוד תורה ולעסוק בהצלת נפשות. ויליף ליה ממרדכי שהוצרך לבטל תורתו ולעסוק בהצלת נפשות הורידוהו חכמים מגדולתו" עכ"ל.

וכתב בספר מרפסין איגרא (פרק כ"ד) להקשות, דהרי ברש"י כאן פירש: "ביטולה של תורה זהו יסודה, כגון שמבטל תורה להוצאת המת והכנסת כלה - זהו יסודה, כלומר: מקבל שכר כאילו יושב ומייסדה ועוסק בה". הרי מפורש, כי אדם שהוכרח לבטל תורה לצורך קיום מצוה נחשב לו "כאילו יושב ומייסדה ועוסק בה"?

והביאו תירוץ בשם הגאון ר' חיים קנייבסקי שליט"א: למרות שאדם שהוכרח לבטל תורה לצורך קיום מצוה מקבל שכר מלא, מכל מקום חסרות לו המעלות של תלמוד תורה ע"כ.

ויש לבאר הדברים, דבמצות ת"ת ישנם ב' מצוות: א) לימוד תורה - דילפינן מוהגית בו יומם ולילה. ב) מצות ידיעת התורה - דילפינן מושננתם לבניך, שיהיו דברי תורה מחודדין בפיך. וכשעוסק בצרכי ציבור, אמנם נחשב כאילו מקיים מצות "לימוד התורה", אבל עדיין חסר לו ב"ידיעת התורה", ואת זה א"א להשלים.

כ"ק אדמו"ר בעל האמרי אמת מגור זצ"ל אמר עה"פ (שמות ל"ד א'): אשר שברת וגו'. ואי' בגמ' שבת (פ"ז ע"א) אמר ר"ל, יישר כחך ששיברת, ואמר: הנה אי' (ב"ב ג' ג) לא ליסתור איניש בי כנישתא עד דבני בי כנישתא אחריתי עיין שם, משום הכי לא אמר הקדוש ברוך הוא למשה אשר שברת, יישר כחך ששיברת, עד (הציווי של) הלוחות השניים, (ודבורו של השי"ת כמעשה). והוסיף ואמר, ק"כ יום לא עסקו ישראל בתורה ע"י שנשתברו הלוחות, רק היו הכנה לאח"כ (שהשתוקקו והכינו עצמם ללוחות השניים) שיוכלו לעסוק בתורה, וזהו מה שאמרו חז"ל: פעמים שביטולה של תורה זהו קיומה עכד"ק.

ה. ספר נזר הקודש

**אמר ר' יוחנן משום רשב"י אפילו לא קרא אדם
אלא ק"ש שחרית ועברית קיים לא ימוש,
לכאורה רשב"י סותר דברי עצמו ברכות ל"ה שאמר
אפשר אדם חורש בשעת חרישה וכו' תורה מה תהא
עלי', אבל יבואר לפי דברי הר"ן נדרים ח' ששתי
מצות הן בלמוד התורה, א) ידיעת התורה מקרא
דושננתם שיהיו דב"ת מחודדין בפיך, ב) לימוד
התורה שמחויב אדם ללמוד תורה אפילו אחרי שיודע
כל התורה על בוריה, והנה שם בברכות הכוונה על
המצוה דושננתם, אם יעבוד עבודה חומרית תורה
מה תהא עליה, אבל הכא מיירי לאחר שלמד תורה
הרכה ויודע הלכה על בוריה, ורק בשביל קיום מצוה
דלימוד, על זה אמר רשב"י דבק"ש שחרית וערבית
קיים מצוה זו.**

ו. ספר קהלות יעקב (חלק ז סימן ט)

ונראה דהגדר הוא כך דבכל מצוות חיוביות שבתורה גם כשהוא אנוס מלקיים המצוה, וליכא עליו טענה ותביעה על ביטולה, מ"מ חיובא רמיא עלי', וכמו שהוכיח הגרא"ב וסרמן ז"ל הי"ד מפ"ק דחגיגה דלמ"ד כולן תשלומין דראשון אי הי' חגר בראשון ונתפשט בשני פטור מראי', ואילו אנוס ודאי חייב [דעיקר מצות פסח שני הוא לאנוס בראשון, אע"פ שהשני תשלומין דראשון למד"א, עי' פ' מי שהי' ועמש"כ בזה בעה"י בקה"י ח"ו סי' ואכמ"ל, אבל במצות צדקה למשל מי שהוא עני ואין לו כלל מה ליתן יותר משלישית השקל אינו בגדר "אנוס", רק "פטור" דזהו עיקר השיעור ליתן כפי יכולתו, וממה שאין לו ליכא חיוב כלל ליתן, וכן במצות גמ"ח שבגופו, מה

שא"א לו לעשות אינו בגדר "אנוס" רק זהו גבול השיעור, כפי יכולתו, כיון שהתורה לא נתנה זמן ושיעור קבוע השיעור הוא כפי יכולתו, וכן מצות ת"ת כיון שלא נתנה בו תורה שיעור, הוא כפי יכולתו ועל זמן שהוא אנוס מללמוד אינו בגדר מבטל מצוה באנוס, אלא זהו גבול חיובו עד כמו שאפשר לו. רק פרק אחד שחרית ופ"א ערבית חיובו קבוע וברור דכתיב והגית בו יומם ולילה, וכשיהי' אנוס מפרק זה מחשב מבטל מצוה ע"י מנחות צ"ט בתוס' דמפרשי בחד פירושא הא דתדבר"י ד"ת לא יהיו עליך חובה ואי אתה רשאי לפטור עצמך מהן דהיינו שאינו מחוייב לבטל עסקי פרנסתו לגמרי, [אפי' ליכא פקו"נ דבמקום פקו"נ פשיטא דדוחה כל המצות מלבד ג' עבירות] ואינו רשאי לבטל ת"ת לגמרי אלא יפה ת"ת עם ד"א ע"ש וא"כ זהו עיקר גבול שיעור חיוב דת"ת, דהיינו כפי יכולתו.

והנהגה הא דעוסק במצוה פטור ממצוה היינו משום ששניהם חיוב עליו ואין דוחין זה מפני זה, אבל ת"ת אחרי דיש עליו חיוב המצוה מחשב אנוס מת"ת ואין עליו חיוב ת"ת כלל אשעה זו, משא"כ בשאר מצוות שגם אם ידחו מפני האנוס או מפני שעוסק בשאר מצוה מ"מ חיובא לא פקע ולכן מבטלין ת"ת בשביל מצוה שא"א לעשות ע"י אחרים

ז. ספר קובץ הערות - הוספות

והנהגה ז"ל הרמב"ם שם, "ואם היה עוסק בתורה וטרוד בה והיה מתירא מלישא אשה כדי שלא יטרח במזונות עבור אשתו ויבטל מהתורה, הרי זה מותר להתאחר, שהעוסק במצוה פטור מן המצוה, וכ"ש בתלמוד תורה" עכ"ל. ובפ"ק דמועד קטן דף ט' [ע"ב], יתבו וקא מיבעיא להו, כתיב יקרה היא מפנינים וכל חפציד לא ישוו בה, הא חפצי שמים ישוו בה, שאם יש לך לעסוק במצוה תבטל תלמוד תורה ועסוק במצוה, וכתיב כל חפצים לא ישוו בה, דאפילו חפצי שמים לא ישוו בה, דמבטל מצוה ועוסק בתלמוד תורה, כאן במצוה שאפשר לעשותה ע"י אחרים כאן במצוה שא"א לעשותה ע"י אחרים, ע"כ. ומבואר דבמצוה שא"א לקיימה ע"י אחרים אינו נפטר ממצוה ע"י תלמוד תורה, ולא אמרינן בזה עוסק במצוה פטור מן המצוה, וקשה מ"ש הרמב"ם דעוסק במצוה פטור מן המצוה, וכ"ש בתלמוד תורה, דמאי כ"ש הוא זה, אדרבא תלמוד תורה גרע לענין זה, דהא מצות פריה ורביה היא מצוה שא"א לקיימה ע"י אחרים. וצ"ל דכיון דאיירי הרמב"ם הכא לענין איחור המצוה ולא לענין ביטולה לגמרי, מה שאפשר לקיימה ע"י עצמו לאחר זמן, הו"ל כאפשר לקיימה ע"י אחרים, ובזה שייך לומר גם בת"ת עוסק במצוה פטור ממצוה:

ומ"ש הרמב"ם "וכ"ש בתלמוד תורה", ומאי כ"ש. נראה דהא דצריך לבטל מת"ת בשביל קיום מצוה, אין הטעם משום דמצות ת"ת נדחית מפני קיום מצוה, דהא מצות ת"ת גדולה מכל המצות, אלא דכמו שמותר לבטל ת"ת מפני דרך ארץ וכל צרכי אדם ההכרחים, ומשום דחיוב ת"ת אינו חלה על האדם אלא בשעה שהוא פנוי ובטל מעשיית צרכיו, דקרא כתיב ואספת דגנך [ברכות ל"ה ע"ב], אבל בשעה שהוא צריך לעשות מלאכתו, אז אינו מחוייב כלל בת"ת. ה"נ אם הוא צריך לעסוק במצוה, לא גרע משאר צרכי האדם, שאז אינו מחוייב כלל בת"ת, אבל במצוה שאפשר לקיימה ע"י אחרים, וכן אם אפשר לו לקיימה לאחר זמן, לא פקעה ממנו מצות ת"ת, וכיון דחיובא דת"ת רמי עליה, ממילא הוא פטור מן המצוה, וכ"ש הוא, דמצות ת"ת בשעה שהוא מחוייב בה אינה נדחית מפני שום מצוה, דהיא חמורה מכל המצות:...

וברמב"ם שם [ה"ג] עוד, ז"ל, "מי שחשקה נפשו בתורה תמיד, ושוגה בה כבן עזאי ודבק בה כל ימיו, ולא נשא אשה, אין בידו עון" ע"כ. וקשה, כיון דהכא איירינן לענין ביטול המצוה לגמרי, ולא לענין איחור גרידא, א"כ מאי שנא פריה ורביה מכל המצות שא"א לעשותן ע"י אחרים, דצריך לבטל מת"ת לקיים המצוה. ונראה דבאמת כה"ג אינו פטור ממצות פריה ורביה, אלא דנחשב כאנוס בביטולה, וכלשון הרמב"ם "אין בידו עון". והיינו, דבן עזאי היה דבוק כ"כ בתורה, שלא היה יכול להסיח דעתו ממנה לדבר אחר.

ח. שו"ת אגרות משה יורה דעה חלק ד סימן לו

...

ג. בעניין החיובים ללמוד ולדעת כל התורה, וללמוד תורה ביום ובלילה מע"כ ידידי הבחור החשוב מאד ועוסק על התורה באחת הישיבות הגדולות הקדושות, שתמוה לו ולחבריו מה שכתבתי ונדפס באג"מ יו"ד ח"ג סימן פ"ב, בעניין האיסור לבטל מלימוד התורה ולעסוק בלימודי חול, מר יצחק אריה ליב בראנדריס שליט"א.

הנה כבר ביארתי זה כבר, וגם נדפס בספר אג"מ על יו"ד ח"ב סימן ק"י, דבלימוד התורה איכא שני חיובים. איכא חיוב ללמוד כל התורה שבכתב ושבע"פ וגם לידע אותה, ונוסף על זה איכא איסור לאו על השכחה - כדאמר ר"ל במנחות דף צ"ט ע"ב כל המשכח דבר אחד מתלמודו עובר בלאו שנאמר' השמר לך וכו' פן תשכח את הדברים, ולרנב"י איכא תלתא לאוין. ועוד מצווה איכא, שצריך האדם ללמוד בכל יום פרק אחד שחרית ופרק אחד ערבית, מקרא דזהגית בו יומם ולילה (יהושע א', ח', ובגמ' שם אי' דקיים מצוות לא ימוש ספר התורה הזה מפיו, שבאותו הקרא) לר' אמי, ולר' יוחנן משום רשב"י יצא מצווה זו השניה גם בק"ש שחרית וערבית, ומקיים בקריאת שמע בזמנה שתי מצוות. ואיפסק ברמב"ם פ"א מת"ת ה"ח כר' אמי, שאינו יוצא מצוות ת"ת בק"ש אלא דווקא בקביעות זמן אחר ללימוד התורה שני פעמים ביום ובלילה.

ד. למי אסור להתפרנס מן הצדקה כדי ללמוד תורה לשיטת הרמב"ם, ולמי מותר לעשות כן, וביאור מש"כ הרמב"ם שאיכא מעלה גדולה במי שאינו מתפרנס מן הצדקה

...

נמצא לפי זה דלהרמב"ם מחוייב כל אדם ללמוד כל התורה ולידע אותה, ורשאי אף להתפרנס מצדקה - באם כשיעבוד לפרנסתו במלאכה איזו שעות לא יוכל ללמוד בהבנה ישרה ונכונה כל מה שלומד. ואף שיש לו למזונות ע"י הדחק, רשאי ליקח צדקה למזונות בני אדם בינונים, ואף לבשר וכדומה. אבל אם כבר למד עד שעבר הזמן שבו יכול ללמוד כל מה שילמוד - בהבנה ישרה ונכונה, אסור ליטול מצדקה כשהוא ראוי מצד כוחותיו לעבוד איזו שעות במלאכה כדי חייו וחיי בני ביתו. וכן אם כשרונותיו נמוכים, ולפי מה שחושבין אינשי המכירין אותו ורבו - לפי מה שמכירין אותו - גם כשלא יפסיק מלימודו לא יוכל להבין בעצמו, ולא יפסיד כלום באיכות לימודו, צריך לעשות מלאכה לפי מה שצריך לו ולבני ביתו ולא ליקח מן הצדקה אף שהוא בשביל לימודו. ומעלה גדולה ומדת חסידות הוא אף למי שרשאי ליטול מן הצדקה כדי שיוכל ללמוד כל התורה ולידע אותה, לדחוק את עצמו ולימנע מבשר וממאכלות בריאים וטובים כדי שלא ליהנות משל צדקה ולא מממתנות. אבל נראה פשוט שאינו רשאי אלא בשביל מזונות עצמו, ולא כשיש לו אשה שחייב במזונותיה כשלא הודיעה ונתרצית. וכשיש לו בנים ובנות אינו רשאי לדחוק אותן אלא שרשאי שלא לעבוד, וליקח בעדם מצדקה אם יתנו.

...

ט. המצווה שיש על כל אחד מישראל ללמוד את כל התורה שהוא לימוד תלמוד בבלי שלא בעיון וגם משמע מהרמב"ם שאיכא מצווה חיובית על כל אחד ואחד מישראל ללמוד את כל התורה, שהרי נקט גם חיוב זה בפ"א ה"י, שהוא החיוב שעל כל אחד ואחד מישראל שצריך ללמוד עד יום מותו מטעם דכל זמן שלא יעסוק בלמודו הוא שוכח, שמזה הכרח שגם צריך ללמוד, דאל"כ לא היה שייך לאסור השכחה. אבל חיובו הוא רק בזמן שקבע לקיים מצוות הלימוד, והיינו שצריך להשתדל שילמוד בכל יום פרק אחר. אבל הוא לימוד שלא בעיון, שהרי א"א בזמן קצר ללמוד בעיון. אלא שהלימוד בעיון לא שייך למצווה זו שנאמרה בפ"א, ששייך לקיימה אף אלו שלומדים רק זמן קטן ביום וזמן קטן בלילה. והוא מקור ללימוד דף גמרא שהיה ברוב ערי ישראל ואולי כולן שהיה חברה ש"ס, בין ללמוד בחבורת בע"ב כל הש"ס והרב למד זה עמהם, בין לחלוקת הש"ס לבע"ב היכולין ללמוד גם בעצמן שילמדו בהעיר כל הש"ס גם ע"י הבע"ב. וכשהיו בעיר הרבה בתי כנסיות, היה זה ברוב בתי כנסיות בכל ביהכ"נ לעצמה. וכשהתחילו מתרשלין בזה, הונהג ע"פ הגאון ר' מאיר שפירא זצ"ל שהיה אב"ד ור"מ בלובלין, שיהיה דף יומי כללי

קבוע בכל העולם. שבלימוד זה מקיימין לימוד כל תורה שבע"פ שנכתבה ע"י ר' אשי ורבינא, שזה שייך להחשיב כולה תלמודא - אף שאין לומדין גם תלמוד ירושלמי, מחמת שקשה הלימוד בירושלמי מפני שאין עליו פירוש מבוואר בלשון קצר וברור ונכון כפירוש רש"י על הבבלי - מחמת שהתלמוד בבלי עיקר להלכה. וגם דורות הקדמונים היו הרבה, גם חכמים גדולים, שלא למדו את הירושלמי, וגם הרבה שלא ראו אותו מפני שלא העתיקו אותו הסופרים כל כך כהבבלי. שלכן החשיבו לעניין הלימוד דתושבע"פ שחייבו גם את בע"ב ללמוד, רק תלמוד הבבלי. שזה למדו בע"ב בחברות הש"ס שהיו בהעיירות, וגם קביעות הדף היומי רק בתלמוד בבלי. אבל עכ"פ קיום המצווה כראוי לא נתקיים בזה, וגם ליכא חיוב הכרחי ממש על כל אחד ואחד, ולא נחשבו עברינין בזה.

יא. לבאר שלא שייך להקשות ממאמרי תו"ל שמחייבים ללמוד אומנות ולעסוק במלאכה לפרנסתן, ומרבתינו הראשונים שעשו מלאכה לפרנסתם

ולא מובן מה שמע"כ ידידי הביא ממה דתניא בקידושין דף כ"ט ע"א בברייתא, שחייב האב ללמד את בנו אומנות ור' יהודה אומר כל שאינו מלמדו אומנות כאילו מלמדו ליסטות. וגם רבי מאיר במתני' סוף קידושין סובר שצריך ללמדו אומנות, ומשמע שכן סברי גם רשב"א (שם), שאומר אלא שהרעותי מעשי וקפחתי את פרנסתי) ואבא גוריין איש צדיין משום אבא גוריא (שם), שאומר לא ילמד אדם אב בנו חמר גמל וכו' שאומנותן אומנות ליסטים), ומשמע שהלכה כן. ואינו קשה כלל, דהא מדינא דגמ' (נדרים ל"ז ע"א מה אני בחינם אף אתם נמי בחינם) אסור ליקח שכר, והיו מוכרחין ללמדם גם אומנות. אבל בדורותינו שהתירו ליקח שכר, אדרבא מהא שמלמדו האב תורה הרי הוא ממילא גם כמלמדו אומנות, אם לימדו כל כך שראוי ללמד לאחרים וראוי להיות רב באיזה מקום, ויהיה לו גם פרנסה מזה. ...

יד. בעניין בחורים שאינם מצליחים בלימודם, אם מותר להם לעזוב את הישיבה ללמוד לימודים אחרים

ומש"כ מע"כ ידידי שיש הרבה שמחמת ששומרין איסורים מתפחדים לעסוק בחיי שעה, ויושבים בהישיבה על ספר פתוח ואינם לומדים ממש, שלימוד כזה אינו מצליח. לא שייך שיהיה טעות כזה, ורק הוא עצלות בעלמא, שאף שלומדים - אם אפשר להם להתעמק יותר לפי כשרונותיהם, ואינם מתעמקים אלא לומדים לפום ריהטא, הוא עצלות היגיעה בכשרונותיו שהוא ג"כ ביטול תורה באופן גדול. וצריך להוכיח אותן בדברים מסבירים, ואם לא יקבל מחבירו צריך לראות שראש הישיבה יוכיח אותו, שבודאי יקבלו אלו המתעצלים להעמיק בלימודם. ובדבר בחורים שאינם מצליחים בלימודם והוא מצד שאין להם כשרונות, וללימודים אחרים יש להם כשרונות, הרי בלימוד התורה שייך למי שלומד התורה להתגדל בכל אופן. כי אף אלו שאין יכולין להתעמק אבל יש להם כח הזיכרון יכולין להתגדל ברוב הלימוד לידע כל הש"ס ורבתינו המפרשים והפוסקים לפום ריהטא, שזה ג"כ עניין גדול בתורה. וגם עלול מצד רוב הלימוד גם להשיג כח התעמקות ולהבין ביותר אף מצד הטבע קצת. וגם איש כזה הרי ודאי יזכה כלפי שמיא שיצליחו הש"ס בלימודי התורה, ויהיה לו גם כח התעמקות בלימודו ובהבנה הישרה והנכונה, ויהיה מגדולי התורה. ואדרבה אם יחסר לו להבין בענייני רפואה כראוי הרי עלול להזיק אינשי, דיטעה להבין המחלה והרפואה, כמו שמצוי מאד ברופאים מצד חוסר הבנתם ועצלות העיון. וכן הוא בשאר ענייני חכמה שייך לטעות כשיחסר לו הבנה נכונה. וג"כ אם לא שייך שיטעה בענייני נפשות משום שאינו עוסק בזה, עלול הוא עכ"פ להיות מזיק ע"י טעות. וכשיעסוק בעניינים אחרים הרי מצד המלאכה עצמה אין לו במה לבקש מהש"ת שיצליחו, אלא מצד הביטחון והאמונה, שג"כ הולכת ומתמעטת באלו שאינם עוסקים בתורה.

...

טז. בדבר אלה שאינם ראויים להתגדל בתורה, ואלו שיש להם חשק לעיין בשעותיהם הפנויות בענייני חכמות

ומש"כ מע"כ ידידי בדבר אלו שאינם ראויים להתגדל בתורה מצד שאין להם כשרונות ואפי' הוא מצד עצלות יהיה מאיזה טעם שיהיה ודאי לא שייך לחייבם ללמוד כחיוב שכתבתי לבני תורה, ורשאי ללמוד איזה מלאכה שחשוב שלפי דרך הטבע היא מלאכה יותר ראויה, אף שיצטרך לבטל זמן הרבה גם על הכנה למלאכות ההם - עיין בסידור ריעב"ץ אחר תפלת שחרית בהלכות תלמוד תורה סעיף י"ח מה הדברים שחייב ללמוד איש שאינו יכול ללמוד הרבה - כדרך האינשי שעושין. ואם ראוי ללמוד מלאכת רפואה והנדסה ג"כ רשאי, אם יוכל ללמוד זה בלא לימודי כפירה ובלא תערובות נשים. וטוב שיעשה כל דבר ע"פ ת"ח ויתיישב עמו בכל דבר. ...